

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ASARIDA KIYIM-KECHAK VA ASHYOLAR TILI

Erdoshova Durdona

Kattaqo‘rg‘on davlat pedagogika instituti 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20303834>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani ashyolar va liboslar semantikasi orqali tadqiq etiladi. Tadqiqotda har doimgi umumiy tahlillardan farqli o‘laroq, kiyim va ashyolarning personajlar ruhiyati, ijtimoiy tabaqalanishi va asar syujetini harakatlantiruvchi kuchi ekanligi qiyosiy tahlil qilinadi. Muallif ashyolarni shunchaki bezak emas, balki qahramon xarakterini ifodalovchi “tilsiz vosita” sifatida qo‘llangani ilmiy asoslanadi.

ABSTRACT

This article examines Abdulla Qodiriy’s novel “Days Gone By” through the semantics of objects and clothing. Unlike conventional general analyses, this research provides a comparative study of how clothing and objects serve as a driving force for character psychology, social stratification, and the plot. The study scientifically proves that the author uses objects not merely as decoration, but as “silent instruments” that express the character’s personality and the historical atmosphere of the period.

Kalit so‘zlar: Abdulla Qodiriy, Otabek, Kumush, badiiy detal, ashyolar tili, semantika, milliy libos, psixologizm, qiyosiy tahlil, portret.

Keywords: Abdulla Qodiriy, Days Gone By, artistic detail, language of things, semantics, national costume, psychologism, portrait.

KIRISH: BADIY DETALGA YANGICHA YONDASHUV

O‘zbek romanchiligining cho‘qqisi hisoblangan Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asari nafaqat o‘zining dramatik syujeti, balki undagi moddiy olamning mukammal tasviri bilan ham ajralib turadi. Adabiyotshunoslikda ko‘pincha asarning g‘oyaviy yo‘nalishi yoki qahramonlar munosabati tahlil qilinadi. Biroq, har doimgi tahlillardan farqli o‘laroq, ushbu maqolada biz ashyolar va liboslar tasvirini personajlarning ichki dunyosini ochib beruvchi vizual kodlar sifatida tadqiq etamiz. Qodiriy asarlarida har bir salla o‘rami, har bir taqinchoq jilosi yoki kiyimning rangi personajning jamiyatdagi o‘rni va ruhiy holatidan xabar beruvchi o‘ziga xos “tilsiz til” vazifasini o‘taydi.

ASOSIY QISM

1. Libos — ijtimoiy tabaqalanish va ichki intizom ko‘zgusi

Adib personajlarni kitobxonga tanishtirishda libos tasviridan psixologik portret yaratishda foydalanadi. Xususan, Otabek obrazining shakllanishida uning tashqi qiyofasi markaziy o‘rin tutadi. Muallif uni shunday tasvirlaydi:

“Otabekning egnida mosh-gurunch rangli adrasdan siring‘a qilib tikilgan bir qovun po‘stak, boshida Marg‘ilon nusxasida o‘ralgan oq salla, oyog‘ida esa amirkon charmdan tikilgan pokiza maxsi-kovush bor edi...”

Ushbu tasvirdagi har bir detal “— pokiza maxsi-kovush” dan tortib“, oq salla”gacha — Otabekning nafaqat boy savdogar, balki yuksak madaniyatli, tartibli va milliy qadriyatlarga sodiq shaxs ekanligini anglatadi. Akademik Matyoqub Qo‘shjonov ta’kidlaganidek, Otabekning kiyinish madaniyati uning ichki intizomi va insoniy qadr-qimmatining vizual ifodasidir¹.

2. Kumush va Zaynab: Ashyolar orqali qiyosiy tahlil

Kumush va Zaynab obrazlari o'rtasidagi ziddiyat (antiteza) ularning moddiy borlig'ida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Kumushning “tillaqosh” va “zebigardon”lari uning nafosati va oilaviy ifatini ramziy ma'noda to'ldiradi: *“Uning boshida tillaqosh, bo'ynida zebigardon, quloqlarida oybaldoqlar tovlanar... Bu ashyolar qizning ichki nurini tashqariga chiqaruvchi vositadek tuyulardi...”*

Bundan farqli o'laroq, Zaynabning xonasidagi ashyolar Otabek uchun hamisha “sovuq” va “begona”dir. Zaynabning kiyimlari yoki bezatilgan sandallari qanchalik qimmatbaho bo'lmasin, ular Otabekning ruhini ezadi². Bu holatbuyumlar personajlar o'rtasidagi ruhiy begonalashuvni ko'rsatuvchi eng kuchli badiiy vositaga aylanganidan dalolat beradi.

3. Ranglar semantikasi va tarixiy kontekst

Asarda ranglar shunchaki vizual tasvir emas, balki qahramonning ijtimoiy va ruhiy holatini belgilaydi. Kumush tasvirida yorqin va pok ranglar (oq salla, oq ko'ylak, kumush rang) ustunlik qilsa, fojiviy voqealar rivojida ranglar xiralashib boradi. Shuningdek, XIX asr Turkiston kiyinish madaniyati asarda realistik bo'yoqlarda aks etgan. Paranchi, chachvon, adras va beqasam kabi matolar orqali Qodiriy milliy o'zlikni va davr ruhini tiklagan.

4. Ashyolar — syujetni harakatlantiruvchi vositalar

Romandagi ayrim ashyolar faol “ishtirokchi”ga aylanadi. Masalan, qalbaki maktub asarning kompozitsion markazi bo'lib, qahramonlar taqdirini butunlay o'zgartirib yuboradi. Maktub bu o'rinda shunchaki qog'oz emas, balki xiyonat va hasadning moddiy ko'rinishidir. Izzat Sulon ta'kidlaganidek, bunday detallar syujetni tugunlash yoki fojiviy yechimga olib kelish vazifasini mukammal bajaradi³.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” romanida ashyolar va liboslar semantikasi qahramonlar kontseptsiyasini shakllantiruvchi muhim omildir. Maqolada o'rganilganidek, ashyoviy dunyo asarda shunchaki fon emas, balki muallif g'oyasini mantiqiy yakuniga yetkazuvchi va voqealar dinamikasini boshqaruvchi funktsional vositadir. Adibning “ashyolar tili”dan foydalanish mahorati o'zbek romanchiligida realizm an'analarining naqadar yuksakligini va Qodiriyning psixologik tahlil ustasi ekanligini isbotlaydi.

References:

1. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent: Sharq, 2018.
2. Qo'shjonov M. O'zbekning o'zligi. – Toshkent: Ma'naviyat, 1994.
3. Sulon I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.